

KASPAR VILLADSEN: *Det sociale arbejdes genealogi. Om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker.* København 2004, Hans Reitzels Forlag. 278 s. 325 kr.

'Man skal møde mennesket, hvor det er'. 'Hjælp skal være hjælp til selvhjælp'. 'Fattigdommen er åndelig snarere end materiel'. Det er udtryk, som i stigende grad har vundet indpas i den socialpolitiske debat over de seneste 10-15 år. Sociologen Kaspar Villadsen viser i sin bog *Det sociale arbejdes genealogi*, hvordan denne retorik afspejler genopdagelsen af en filantropisk dimension i socialpolitikken. Det sociale arbejdes praksisformer i vore dage minder i forbavsende grad om den tankegang, der var fremherskende i den sidste tredjedel af 1800-tallet – den private filantropis storhedstid. Måden hvorpå socialforvalteren i dag møder den sociale klient, kan anskueliggøres ud fra den historiske parallel i filantropens møde med den fattige.

Metoden er den Foucault-inspirerede genealogiske analysestrategi, der kort fortalt går ud på at undersøge såvel *diskontinuiteter* som *kontinuiteter* i historien. Metoden står i opposition til en dominerende historieskrivning om socialpolitikens udvikling, hvor fortidens sociale diskurser anskues som ufuldstændige forløbere for det færdige resultat – velfærdsstaten. I stedet for en lineær progressiv udvikling fremhæver genealogien i stedet kontingenser og cirkelbevægelser i historien.

Villadsen gennemgår i hovedtræk den sociale diskurs i 200 år. I 1700-tallets optik blev de fattige for det første opfattet som en totalitet af potentielt produktive kroppe, som det handlede om at få til at bidrage til nationens rigdom. Arbejdsanstalten var således tidens billede på bestræbelserne på trods alt at få noget nyttigt ud af betlere og løsgængere. I det omfang man gav almisser til fattige, var det begrundet i en forestilling om fattighjælp som en barmhjertighedsgerning.

I løbet af 1800-tallet begyndte flere iagttagere at kritisere denne fattigpolitik. Det hævdedes, at tilfældige almisser sløvede den fattige, og at tvangsarbejde skabte en uselvstændig personlighed. Blandt fattigforvaltningens embedsmænd blev der nu foretaget undersøgelser af de fattiges forhold for at fastslå trangen og årsagerne til den. Det gav anledning til en skelnen mellem de uforbederlige og de forbederlige fattige. Nogle kunne rejses, og andre kunne ikke, eksempelvis på grund af drikkædighed, dovenskab og fordærv. De uforbederlige fortsatte man med at anbringe under fattigforsorgens tvangsmyndighed, men over for de forbederlige opstod en ny fattigpolitisk diskurs – opdragelse til ansvarlighed og selvstændighed. Dette kom til udtryk på to måder, dels den sociale lovgivning fra slutningen af 1800-tallet med dens skelnen mellem værdige og uværdige trængende og dels den private filantropi og velgørenhed. Både den moderne socialpolitik og det filantropiske sociale arbejde anlagde i modsætning til 1700-tallets fattigpolitik et individuelt pædagogisk sigte, som Villadsen betegner som en subjektiveringsstrategi. Filantroperne ville vække det frie, ansvarlige menneske i den fattige.

Pengeydelsen og almisser var ikke alene løsningen – og virkede isoleret set sågar demoraliserende på fattigfolk. For datidens filantroper spillede det opsøgende arbejde på gaden og i fattigkvarterene en primær rolle, sammen med moralsk og åndelig vejledning og rådgivning. Den fattige kunne komme ud af sin elendighed ved at erkende ansvaret for eget liv – og i parentes bemærket selvfølgelig helst tilegne sig borgerskabets værdier og ikke socialismens.

Villadsen foretager herefter et spring frem til 1960'ernes velfærdsplanlæg-

ning, hvor en ny klientopfattelse trådte frem. Mennesket blev nu i stigende grad anskuet som et produkt af omgivelserne, og de sociale problemer var populært sagt 'samfundets skyld'. Velfærdsstatens eksperter talte ikke længere om socialt fordærvede, faldne eller ufuldkomne mennesker, men om socialt udsatte grupper i industrisamfundet. Socialpolitikken blev desuden helhedsorienteret og universalistisk – alle skulle integreres i det socialdemokratiske velfærdssamfund.

Som det skete med 1700-tallets almissegerning og tvangsanbringelser, skete der i 1990'erne et nyt brud med det, man nu kaldte for den passivt forsørgende velfærdsstat, og en ny subjektiveringsstrategi, der mindede om filantropiens, trådte frem. En aktiveringslinje med fokus på selvhjælp, ansvarliggørelse og kompetenceudvikling ('empowerment'). Det var ikke længere samfundets orden, der stod i vejen for den menneskelige frihed, men derimod selvets (u)orden, der blokerede for den frie udfoldelse. Dette kom til udtryk i de i starten omtalte slagord og ikke mindst i sociale handlingsplaner mellem system og klient, hvor socialarbejderen mere skulle indtage rollen som en myndiggørende konsulent end en problemløsende behandler, og hvor der skulle være fokus på klientens ressourcer frem for klientens problemer. En udvikling, der af politolog Niels Åkerstrøm Andersen er blevet omtalt som 'borgernes kontraktliggørelse'. I socialpolitikens diskursive cirkelbevægelse er det her, vi befinder os i dagens Danmark.

Det sociale arbejdes genealogi er en velskrevet bog, der imidlertid lider en smule under diskursanalysens fokus på tekst frem for kontekst. En mere fyldig beskrivelse af den samfundsmæssige kontekst i perioden kunne have sat de udvalgte tekster i relief. Eksempelvis demokratiseringsprocessen, nationsbygningen og industrialiseringens følger i 1800-tallet, og efter 1945 det sociale medborgerskab som det liberale vestlige demokratis bolværk mod kommunismen. På denne måde ville man komme længere med hensyn til forklaringer på, hvorfor der er sket de nævnte forandringer over tid – frem for blot en konstatering og teoretiseringen over dem.

Men tanken om 'filantropiens genkomst' giver bestemt et interessant og tankevækkende perspektiv på nutidens socialpolitik.

Lars Andersen

STEVEN L.B. JENSEN (ed.): *Genocide: Cases, Comparisons and Contemporary Debates*. København 2003, The Danish Center for Holocaust and Genocide Studies. 363 s. 150 kr. Kan downloades gratis (PDF): http://diis.dk/graphics/CVer/Personlige_CVer/Holocaust_and_Genocide/genocide_cases_comparisons.pdf

LAURENCE REES: *Auschwitz: Nazisterne og die Endlösung*. København 2005, Jyllands-Postens Forlag. 318 s. 249 kr.

Videnskabelige antologier er ikke nogen let genre. De tiltrækker sig sjældent forlags og presses opmærksomhed og kræver omhyggelig og stringent redaktion og styring af emnekredsen, hvilket er antologiens kendetegn i modsætning til tidsskriftet eller årsskriftet, der ikke er bundet af hensynet til et fælles tema. *Danish Genocide Studies Series* er som antologiserie langt fra at være et årsskrift fra Center for (nu: Afdelingen for) Holocaust og Folkedrabsstudier; de enkelte (tre) bind i serien er udkommet i 2002-2003. Med de herskende bevillings- og prioriteringsforhold efter centerets integration med Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) er det velsagtens tvivlsomt, om publikationsrækken fort-